

ANTON DE WIT

Geloof jij het?

“Journalistiek wil verkoelen in de meerdere betekenissen van het woord. Journalistiek wil de gemeederen bedaren, maar mensen zelf ook activeren; zij wil haar publiek betrokken houden, niet domweg voeren met informatie. Ze wil een stapje terug doen, haar publiek uitnodigen hetzelfde te doen, en de werkelijkheid door de wimpers te bezien, met welwillende scepsis en een glimlach, de tijd te meten aan tijdloze principes – dat is de mystiek van de media. Journalistiek is zingeving geworden. Meer dan ooit.”

Waarachtige journalistiek in tijden van nepnieuws

INHOUD

I.	Ten geleide	7
II.	De pater en de pers	13
III.	Het medium zonder gezag	31
IV.	De waarheid in pacht?	44
v.	Maat der eeuwen tegenover waan van de dag	58
VI.	De mystiek van de media	70
VII.	Een pleidooi voor censuur	81
VIII.	Een kleine ethiek van de zichtbaarheid	97
IX.	Zo kunstmatig en intelligent als de mens zelf	120
x.	Kom uit je bubbel	137
XI.	Goed nieuws! Over de eigenheid van religiejournalistiek in een seculiere cultuur	154
XII.	Besluit: De pater en de pers (encore)	178
	Verantwoording en bronnen	187

I.

Ten geleide

*“Ik huldig en omhels de waarheid, bij wie ik die ook vind,
en geef mij graag met wapens en al over, zodra ik haar
maar in de verte zie naderen.”*

~ MICHEL DE MONTAIGNE, DE ESSAYS

“Wat een rotbaan heb jij!” Hij lachte er hartelijk bij en klopte me joviaal op de schouder. Maar toch, hij meende het.

Ik stond op het punt om een lezing te gaan geven in een parochie ergens in het land. Deze vrolijke oudere heer schoot me aan. Hij was een trouwe lezer van *Katholiek Nieuwsblad*, het weekblad waarvan ik sinds 2017 hoofdredacteur mag zijn. Hij bedankte en complimenteerde me welgemeend voor het goede werk dat wij verrichten. Maar zei er dus ook dat bij. Dat ik een rotbaan heb.

Vanzelfsprekend sputterde ik wat tegen. Ik heb juist een prachtige baan, zei ik. Ik mag schrijven over onderwerpen die me mateloos fascineren en oprecht aan het hart gaan; over die eendeloos fascinerende wereld van de godsdienst. Daarbij mag ik leiding geven aan een kleine maar bevlogen redactie, de koers uitstippelen voor een unieke krant die al – of pas! – veertig jaar bestaat. Die werd ooit door een Rome-correspondente van ons aan paus Franciscus voorgesteld als “de grootste katholieke

krant van Nederland”. Ze vertelde er niet bij dat we ook de enige waren, maar toch. We houden deze kwalificatie er graag in op onze redactie. Niet zonder zelfspot uiteraard.

Maar inderdaad, zo ging ik verder tegen deze meneer, het werk dat ik doe, is lang niet altijd dankbaar. Soms voelt het als vechten tegen de bierkaai van ontkerkelijking en ontleding, van vergrijzing en versplintering. De buitenwacht ziet je al snel als braaf parochieblaadje dat naar het pijpen danst van het gemijterde patriarchaat, terwijl je voor de kerkelijke *incrowd* even snel een half-afvallige nestbevuiler bent. Vanwege een kritisch stukje heet je zo een “ratachtige riooljournalist” – een (dis)kwalificatie die een redacteur van ons eens toegebeten kreeg. Ook die houden we er graag met vrolijke zelfspot in.

Ja, bij zo’n lezing als deze ontmoet ik mensen die me laten weten blij te zijn met ons werk. Maar in de mailbox van de redactie vinden we toch vaker berichten van lezers die iets te klagen hebben. Tevreden lezers mailen je niet. De een vindt je veel te vrijzinnig, de ander verslijt je voor een reactionaire scherpslijper. Voor de een ben je te intellectueel, voor de ander niet intellectueel genoeg. Te progressief of te conservatief. Te licht of te zwaar. Te profaan of te sacraal. Te stichtelijk of niet stichtelijk genoeg. Te veel of juist te weinig *human interest*. Te veel of juist te weinig opinies. Ik heb het allemaal langs horen komen. En zolang al die tegendelen elkaar enigszins in evenwicht houden – *complexio coincidentia oppositorum* heet dat in een lange denktraditie van Nicolaas van Cusa tot en met Carl Schmitt – houd ik mezelf maar voor dat we vast ergens in een verstandig midden uitkomen.

De katholieke journalist heet al snel ófwel geen goede journalist, ófwel geen goede katholiek. Juist medekatholieken voegen hem dat laatste iets te gretig toe. Dat beproeft bij tijd en wijle je geloof. Net zoals het je geloof beproeft wanneer je als katholieke journalist dagelijks toch vooral de rottige kanten van de katho-

lieke kerk voor je kiezen krijgt. Misbruikrapporten en kerkrellen. Dogmatische muizenissen en pastorale uitglijders. Ijdele prelaten en drammerige leken. Wie van het schip van Petrus houdt, zo merkte reeds kardinaal John Henry Newman op na een bezoek aan Rome, die blijft beter weg uit de machinekamer.

Afijn, voor ik het wist was ik deze man in alle toonaarden aan het bevestigen in zijn gelijk, dat ik inderdaad een rotbaan heb. Mijn lezing die erop volgde, was eigenlijk één lange poging om dat te weerleggen. Voor deze meneer, voor het publiek, maar natuurlijk vooral ook voor mezelf. Om te ontdekken: waarom koos ik ook alweer voor de katholieke kerk? Want hoewel geboren en getogen in een warm katholiek nest in West-Brabant, niet louter cultureel maar ook van harte praktiserend, zegde ik het geloof in mijn puberteit tamelijk rigoureuus vaarwel. Om het in het mijn adolescenten jaren opnieuw te ontdekken en er welbewust opnieuw voor te kiezen – met horten en stoten, rommelig en met gezonde weerzin.

Dat was dezelfde tijd dat ik ook voor de journalistiek koos. Ook rommelig en niet meteen van harte. Maar toch. Waarom deed ik dat? Is er een verband tussen dat gekke beroep en dat malle geloof van mij? En waarom ben ik het na een slordige kwart eeuw eigenlijk *nog steeds*, zowel journalist als katholiek? Ik had toch ook een boeddhistische boekhouder kunnen zijn inmiddels, of een seculiere stratenmaker? Ik ben er ook volstrekt niet zeker van dat ik dan minder gelukkig zou zijn.

Maar toch. Ik ben een katholieke journalist, en ik ben het van harte.

Ik geloof dat mijn geloof zin en betekenis heeft, zelfs of juist in een tijd die meent zelf wel voor zijn ziel te kunnen zorgen.

Ik geloof ook dat mijn ambacht ertoe doet, zelfs of juist in een tijd die door allerlei razendsnelle technische ontwikkelingen meent zelf wel voor zijn informatie te kunnen zorgen.

Ik geloof ook dat er een verband is tussen die werelden die zo

vaak gescheiden grootheden lijken, de werelden van kerk en media, die elkaar vaak zo slecht verstaan. Maar vele malen dieper gaat de overeenstemming in een zorg om wat goed en schoon en vooral ook *waar* is – daarover later meer. Ik vind het in tijden waarin de journalistiek vaak zo lichtzinnig als nepnieuwsfabriek wordt neergezet – soms terecht maar veel vaker onterecht – inderdaad van wezenlijk belang om te zoeken naar een ideaal van waarachtigheid. Ik vind het belangrijk om waar de waan van de dag regeert, te zoeken naar bronnen van wijsheid in een traditie van eeuwen. En dat alles vat ik niet op als bittere ernst en loden last, maar juist als diepe vreugde, als iets dat vrolijk en optimistisch stemt. Ik heb traditie sowieso nooit begrepen als een zwaar en onbruikbaar erfstuk van je grootouders, maar als belofte aan je kleinkinderen.

“Bedankt voor je lezing!”, riep de oudere heer mij vrolijk toe toen ik het parochiezaaltje verliet. Hij stak gemoedelijk zijn duim op. “En veel sterkte met je rotbaan!”

Mijn uiteenzetting was kennelijk niet overtuigend geweest. Dus ik probeer het nog eens, nu in boekvorm, nu uitvoeriger en hopelijk diepgravender. Zonder overigens volledigheid te pretenderen: dit boek wil eerder een meditatie zijn, een schetsmatige overweging, een essay in de oorspronkelijke betekenis van poging, aanzet, gedachte-oefening – met alle hinkstapsprongen over kronkelpaadjes van dien. Verwacht geen academisch werkstuk met een afgebakende probleemstelling, definitie, onderzoek en conclusies.

Wat dan wel? Vooral een poging om de snel veranderende mediawereld, waarvan ik dus zelf van harte deel uitmaak, te doorgronden en duiden. Ik doe dat natuurlijk hoofdzakelijk met het intellectuele instrumentarium en de referentiekaders die mij aangereikt worden door de religieuze traditie waarvan ik ook al van harte deel uitmaak. Maar ik wil nadrukkelijk niet louter preken

voor eigen parochie. Dit boek is niet alleen voor geloofsgenoten, en ook niet alleen voor vakgenoten geschreven. We maken allemaal deel uit van die mediale wereld, waarin de grenzen tussen zender en ontvanger zijn vervaagd, waarin ook oude levensbeschouwelijke en politieke scheidslijnen grotendeels zijn verdwenen, en waar tegelijkertijd een enorme versplintering van opvattingen en levensstijlen optreedt. We zoeken daar allemaal onze weg in; dit boek zoekt – nogmaals, niet systematisch maar eerder meanderend, soms wat in het duister tastend – naar een ethiek van die weg. Niet in een benepen moralistische zin, maar in de zin van een *ethos*, een grondhouding, een mediawijsheid in de ruimste zin van het woord.

Ik begin in het eerste hoofdstuk met een eigen positiebepaling, en ga iets dieper in op de hiervoor beschreven spanning tussen kerk en krant, geloof en journalistiek. Het ‘misverstand over de media’ dat ik daarbij signaleer, werk ik in de daaropvolgende hoofdstukken wat nader uit: waarom lijkt het zo erbarmelijk gesteld te zijn met vertrouwen in en het gezag van de traditionele nieuwsmedia? Heeft het journalistieke ideaal van waarheidsvinding nog toekomst in tijden van desinformatie en nepnieuws? Wat houdt dat eigenlijk in, waarheid en waarachtigheid? Hoe voorkomen we dat het mediadiscours wordt gedomineerd door hijgerige hypes en de waan van de dag? In het middendeel van dit boek zijn enkele hoofdstukken gewijd aan de zingevende functie van media in het publieke discours: het gewicht van feiten, de noodzaak van selectie – pas op, ik ga pleiten vóór censuur – en de noodzaak om een ‘verhit’ debat af te koelen. Vervolgens leek het me ook nodig om aandacht te schenken aan de impact van actuele technologische ontwikkeling als kunstmatige intelligentie en algoritmes. Na alle meer historische, filosofische en ethische bespiegelingen probeer ik in de laatste hoofdstukken tot een overkoepelend theologisch perspectief te komen.

Hoe overtuigend dat alles is, laat ik graag aan u als lezer. Ik weet eigenlijk ook niet of ik u, of mezelf, per se ergens van wil overtuigen. Behalve dan natuurlijk van het feit dat ik echt geen rotbaan heb.

~ Anton de Wit, 27 juli 2023, feestdag van de H. Titus Brandsma

De tijd is definitief voorbij dat de krant een deftige meneer was, die wij op zijn woord geloofden. In tijden van *fake news*, socialemediabubbels en polarisatie keren velen de traditionele journalistiek de rug toe. Waarom zouden we 'de media' nog geloven? Anton de Wit doordenkt de betekenis en relevantie van de media vanuit het verrassende perspectief van zijn specialisme: de religieuze journalistiek. Want zowel kerk als krant zoeken van oudsher naar waarheid en waarachtigheid, als het goed is wars van de waan van de dag.

Anton de Wit werkt al ruim twintig jaar als journalist en publicist, en specialiseerde zich in kerk en religie. Sinds 2017 is hij hoofdredacteur van het weekblad *Katholiek Nieuwsblad*, dat in 2023 zijn 40e verjaardag viert.

 KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

ISBN 978 90 435 4032 2 • NUR 730

